Vekten av snøkrystaller. En fortelling om etterpå.

Anmeldelse ved Kari Wille Rekdal

Jeg banka på døra. Han åpna ikke denne gangen heller. Jeg gikk rundt huset og så inn vinduene. Han var ingen steder, ikke i noen av rommene. Jeg ringte mobilen hans, men kom rett til svareren. Jeg hamra på døra, og da jeg slutta å hamre, var det like stille.

Slik begynner Mariann Aalands debutroman **Det var stille, det snødde**. Hovedpersonen er en navnløs ung kvinne et sted i tjueårene. Det er vinter, antakelig like over jul, og hun er på besøk hjemme på det lille tettstedet hun kommer fra, der foreldrene hennes fortsatt bor. Foreldrene er skilt, eller separert, og boken åpner med at jeg-personen står utenfor huset som faren har leid, og forsøker å få kontakt med ham. Så får hun øye på ham gjennom vinduet.

Det var noe med måten han lente seg inn-til veggen på. Hodet hang framover, og armene så tunge ut, livløse. Jeg slutta å rope og ble stående og stirre inn gjennom vinduet. Det var stille, det snødde.

Faren har hengt seg i en skjoteledning. Herfra følger fortellingen familien i dagene frem til begravelsen, og deretter hovedpersonen selv i ytterligere et døgn når hun og kjæresten reiser tilbake til Oslo. Forfatteren sier selv at dette ikke er historien om et selvmord, men om alt det andre. Og alt det andre, det er det som skjer når huset hjemme hos moren fylles opp av tanter og onkler og kusiner og besteforeldre, pluss kjæresten Anders, som aldri har truffet familien hennes før nå da han kommer fordi faren hennes er død. Det er historien om å miste faren sin, om å fylle rollen som den "stakkars datteren", om reaksjonene vi kanskje ikke forventer. Det er historien om menneskene som berøres av et selvmord.

Jeg-personen har ikke noe navn. Det er bare moren, som heter Hanne, og faren Tormod og hans bror Terje som heter noe, i tillegg til kjæresten Anders og noen av bipersonene i bygda.

Alle de andre karakterene er nettopp det; karakterer, av typen "den eldste tanten", "den yngste tanten", "den ene onkelen min", "han som er gift med den andre tanten min", "den yngste kusinen min", og så videre. Dialogene i boken viser mye humor, men det er ingenting av den løyerlige familie over slekten som samler seg.

Tantene går ut og inn av huset og fyller det opp med gryteretter og brett med smørbrød. "Vi må jo ha mat", som den yngste tanten uttrykker det. Den emosjonelle hjelpeløsheten vi alle kan føle i møtet med tap og sorg, avhjelpes med matlaging og annen praktisk omsorg. Teksten tegner et bilde av et ganske allminnelig hus et sted i Norge når familien samles rundt de nærmeste pårørende etter et dødsfall. Beskrivelsen av vekslingen mellom det normale og det unormale i situasjonen er skarpt observert og fremstår sømløs.

Jeg-personen klarer ikke å være i huset hos moren de første timene når folk begynner å komme. Uten å si noe begir hun seg ut i mørket og kulda og går tilbake til farens hus. Hjemme blir det selvsagt full oppstandelse, redselen for at hun også skal ha søkt å ta livet sitt, griper resten av familien, og en onkel drar for å lete. Når han finner henne i huset til den avdøde, klarer hun ikke å svare på hvorfor hun gikk, og sier i stedet at hun kanskje har kreft, det er en kul i brystet hennes. Denne løggen blir en måte for henne å unnsnippe på når hun føler seg presset av onkelen i situasjonen. Tanken på at dette er oppskakende for familien hennes, streifer henne ikke. I det hele tatt er hun i store deler av boken nokså ute av stand til å gå inn i det sosiale ritualet som heter sorgbearbeidelse, hun irriterer seg over morens reaksjoner, over at moren vil holde rundt henne, over at moren gråter. Selv er hun rasjonell og praktisk i begynnelsen. Er det evnen eller viljen som mangler?

Mariann Aaland:
Det var stille, det snødde
Gyldendal forlag 2013. 192 sider.
ISBN 978-8-205-45558-0

Eller er reaksjonene hennes en naturlig reaksjon på farens selvmord? Det gir ikke teksten noe svar på. Den åpenheten synes jeg er en styrke ved boken, at ikke alt blir forklart og at ikke alt har en fasit.

Sorgens mange former og uttrykk belyses gjennom persongalleriet og deres ulike reaksjonsmåter. Familien er en studie i seg selv, hvordan de forholder seg til dødsfallet og til hverandre. Farmoren og farfaren bor et annet sted i landet, og når de ankommer, er de begge sikre på at sønnen deres ikke kan ha gjort dette selv. I det minste ville han ha lagt igjen et brev. Farmoren insisterer på å lete gjennom huset etter dette brevet, som hun ikke finner. Hun er et sånt menneske som det er synd på, helt ute av stand til å relatere til andre og til virkeligheten, og som har basert livet sitt på fornektelsen av alt som er grimt.

Alle er så alene i sorgen, ingen makter nå helt inn til de andre og bare unntaksvis klarer de å gi eller ta imot støtte fra hverandre, det gjelder særlig jeg-personen, som i begynnelsen avviser både moren og kjæresten. Kanskje er dette et universelt trekk i slike situasjoner, eller kanskje det er en beskrivelse av en familiedynamikk som er spesiell for disse personene.

Et annet spørsmål fortellingen er innom, er spørsmålet om når en hendelse blir virkelig. Er det når den skjer eller når noen får vite om den? For en forfatter med en slik litterær selvsikkerhet er dette en naturlig undring. Er det språket som skaper virkeligheten, eller finnes virkeligheten der ute uavhengig av vår viten, en viten som oppstår først når språket har gitt denne virkeligheten en form?

Jeg-personen tenker på hvordan det ville ha vært om hun ikke hadde gått hjem til faren og funnet ham: *Hvis jeg ikke hadde gått bort til huset hans, så hadde vi ikke engang visst at han var død. Jeg og mamma ville brukt kvelden på å se en eller annen tilfeldig film på tv (...) Vi ville sagt natta og gått og lagt oss, og akkurat nå ville vi sovet og ikke visst annet enn at pappa gjorde det samme. Kanskje hadde vi ikke fått vite at han var borte før langt utpå neste dag. Så fint det hadde vært. Med en hel natt og nesten en hel dag ekstra i uvitenhet. Jeg skulle hørt på mamma og latt han være i fred der borte i huset hans.* (S. 31)

Forfatteren går også modig inn og utforsker sånne følelser som de aller fleste av oss neppe vil vedkjenne seg, ikke engang for oss selv, blant annet om beruselsen i å være midtpunktet, helten i tragedien, her fra begravelsen: *Den stakkars datteren. Jeg er en rockestjerne, tenkte jeg. Jeg var midtpunktet, det var meg de hadde venta på, og jeg skulle gå helt fram til den fremste benken. Det dunka i brystet, glimta foran øynene.* (S. 148)

Språket er direkte og usentimentalt, og alt ses gjennom hovedpersonens øyne, gjengitt uten fordømmelser eller adjektiver, bare refererende, og helt uten bruk av metaforer. Det er et nøkternt hverdagsspråk, ingen fortolkninger, ingen forklaringer, ingen forsøk på psykologisering. Styrken i dette språket skyldes en blanding av et ekstremt godt blikk på omgivelsene og et sikkert litterært uttrykk. Det finnes noen veldig fine bilder, først og fremst den sterke skildringen i åpningen der jeg-personen står utenfor huset og kan se faren gjennom vinduet. Et annet er fra syningen, da jeg-personen endelig begynner å gråte og nesten mister kontrollen. Da kommer mormor, som er mye lavere enn henne, og holder rundt henne: *Jeg ville si at det gikk bra, men klarte bare å riste på hodet. Mormor tok rundt meg igjen, og jeg hiksta mot henne. Hun var så liten, og likevel rakk jeg henne bare til brystet når jeg gråt. Som om hun vokste når det trengtes.* (S. 116)

Det var stille, det snødde gir ikke noen svar på hvorfor og hvordan, noe særlig farmer er opptatt av å få svar på. (Hvorfor gjorde han det? Hvordan kunne dette skje?) Teksten kretser heller ikke rundt spørsmålene. Men flere steder er det lagt inn antydninger om at noe har skjedd mellom jeg-personen og faren før han tok livet sitt, at hun har sagt noe hun angret på. Og selv om hun fikk sagt unnskyld, streifer tankene innom at det kanskje skyldtes det hun sa. Tankene om at man kunne ha handlet annerledes, noe man skulle ha sagt eller ikke skulle ha sagt, er et emne som berøres flere steder gjennom teksten. Men heller ikke her er det lange utlegninger eller vurderinger frem og tilbake, det bare dukker opp innimellom, oftest i jeg-personens tanker. Utenfor kapellet på vei for å se faren en siste gang tenker hun: *Det var alltid noe man kunne gjort annerledes. Noe man kunne ringt og spurt om som kanskje kunne ha*

forhindra det. Eller noe man kunne latt være å si. Men jeg hadde jo sagt unnskyld. (S. 102)

Slutten er helt åpen. Jeg-personen har også begynt å tenke på muligheten for at faren etterlot seg et brev, og siden farmors grundige leting i huset hans ikke har gitt resultat, kanskje han har sendt det til henne, hjem til henne i Oslo? Derfor må kjæresten Anders åpne postkassen når de kommer hjem til leiligheten hennes, og han får ikke lov til å fortelle henne om det er et brev der eller ikke. Slutten blir derfor stående med et ubesvart spørsmål – lå det et brev i postkassen? Når Anders sier at det ikke var noe brev, kan det være både sant og ikke sant. Å la dette stå så åpent er et bevisst valg fra forfatterens side, og det er også helt i tråd med at denne boken ikke handler om selvmord, den handler om alt det andre etterpå. Og etterpå varer lenge.

Kari Wille Rekdal
er jurist og filolog, og
nestleder i LEVE
– Landsforeningen for
etterlatte ved selvmord.